

Notes sobre el Castell i Reial Força d'Eivissa

per Joan Marí Cardona

La vella denominació Castell i Vila d'Eivissa —**Castrum et Villa de Euiça**—, amb la qual es donava de forma tan clara la idea d'una fortalesa composta per un castell i una vila, fou substituïda més tard, en haver-se fet les murades noves, per aquesta altra: Castell i Reial Força d'Eivissa. Sembla que no tengué mai ressò popular, i malgrat el caràcter oficial que se li donava, el poble continuà dient-ne la Vila d'Eivissa, i ara en diu Vila.

Les obres de la reial fortificació començades l'any 1554 no s'acabaren mai del tot, i foren una llarga i constant preocupació per als sergents majors, governadors i capitans generals que regien la defensa de l'illa. També és cert que tot això era un motiu excel·lent per a demostrar les seues

qualitats personals davant el Consell d'Aragó i davant el mateix rei. Així veim que cada un d'ells, en haver pres possessió, la primera cosa que feia era examinar les obres de la fortificació i trametre després un llarg memorial, l'esquema del qual era sempre idèntic: hi ha moltes coses necessàries per fer, l'anterior governador n'ha fet poques o cap, jo les he de fer totes.

Tenim una relació d'Alons Sanoguera, dels primers dies del segle XVII, on es veu quin era l'estat de les obres i quantes coses estaven per acabar. Els baluards de Santa Tecla, del Cavaller (és el de Sant Bernat), de Sant Jordi i de Sant Jaume encara s'havien de reomplir de terra, i en els llenços de mur que els uneixen mancaven alguns parapets. Les voltes de les entrades a

les casamates del Cavaller i de Sant Jaume eren destapades i s'havien de cobrir de terra.

Tampoc no s'havien fet encara els parapets del baluard de Sant Joan, i la part nova que li havien afegit no s'havia reomplert de terra. La seua casamata només era començada, i el llenç que uneix aquest baluard amb el de Santa Llúcia havia d'aixecar-se molt per a poder fer el cordó; i per la banda de darrera no podia reomplir-se, perquè no s'havia fet el mur interior. Del Portal de la Mar, obert en aquest llenç de mur, diu que només té una de les tres portes que ha de tenir, i tampoc s'havia posat encara el pont llevadis.

La major part dels parapets de Santa Llúcia tampoc s'havien fet, i mancava

omplir-lo de terra i fer els murs de la casamata.

Del mig baluard fet per a poder defensar-se de l'artilleria que es posàs al lloc anomenat Molins de Llevant (és el Revellí), es fa constar que no s'havien acabat encara els contramurs ni el mur interior per a poder-lo omplir de terra, i bona part del mur exterior s'havia d'aixecar per a poder fer el cordó.

Cap a l'any 1641, Bernat de Salelles estava preocupat en gran manera per la defensa de l'illa, malgrat que tothom reconeixia que la seua fortificació era de primera qualitat. Tracta en primer lloc de la guarnició que segons diu havia de ser de 200 soldats i només n'hi havia uns 160, els quals no havien rebut cap soldada des de dos anys enrera, i per això gran part d'ells estaven malalts, despulats i famèlics. La companyia de 48 cavalls era en bon estat, i tota l'artilleria també.

De les obres de la fortificació, diu que d'ençà que ha vengut ell s'ha posat el pont llevadís del Portal de la Mar i s'estan empedrant els baluards per tal que l'artilleria es pugui fer córrer fàcilment d'un lloc a altre segons les necessitats...

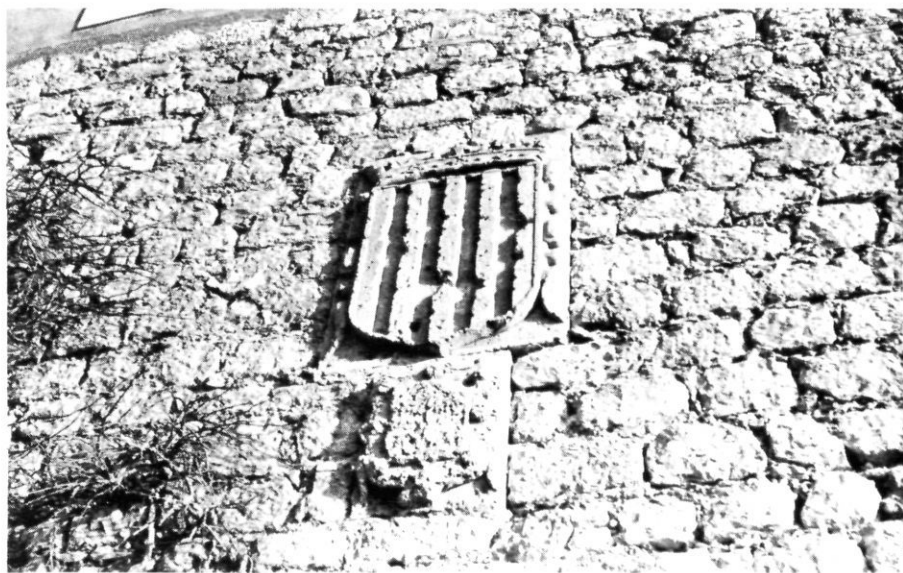
Leandre Lloris veia moltes més necessitats (1646). La primera de totes era la defensa de la Porta Principal, la qual segons ell era desprovista de tota seguretat. Proposa que s'hi faci davant un revellí i així estarà amagada dels enemics. Al mateix temps diu que la pujada que havia de construir-se ha de tenir forma de mitja lluna i que ha de començar-se a un punt que es pugui defensar des dels baluards de Sant Joan i de Santa Llúcia. I com que aquesta porta principal és necessàriament tancada durant la nit i per altres motius, demana que se n'obri una petita al seu costat perquè es pugui entrar i sortir si és del cas necessari.

El mateix governador es queixa també del mal que fan els al.lots embrutant els guatlins dels baluards i prenen cordes i altres coses, aprofitant les hores que no hi ha sentinelles.

La defensa de l'arreal de la Marina fou també una gran preocupació seua, i per això proposa que s'obris immediatament una sèquia molt ampla des de la mar fins al baluard de Sant Joan, a la banda de dins de la qual s'havia de posar una trinxera o parapet.

Diu que el sistema d'aixecar el pont llevadís del Portal Principal, que havia posat l'anterior governador mitjançant cordes i torn, s'ha de substituir per cadenes i contrapeses, perquè és molt perillós i ja s'havien seguit algunes desgràcies.

I finalment assegura que un dels majors perills per a la defensa del Castell és la casa de la Pabordia aferrada als seus murs. Ell ja havia parlat amb el paborde i aquest li havia manifestat la seua conformitat per a poder-la tombar, però amb la condició que li'n comprassin una altra propera a l'església parroquial. Es veu que comprenia

que no hi hauria sous per a fer tal compra. Per això ell proposa que com a solució d'urgència es tombi, i que la Universitat es carregui un cens proporcionat damunt ella, el qual cens hauria de ser equivalent al lloguer que el paborde rebia dels llogaters que l'habitaven, perquè ell vivia a una casa més petita.

Jacint Ferran trobà les coses malament (1658), com tots: pocs soldats i morts de fam, escassíssimes municions, i les peces d'artilleria en tan mal estat, que no servien per a res. Diu que les caixes i les rodes d'aquestes peces són podrides i desfetes, i per això ningú no gosa tocar-les.

Aquesta era també la gran queixa de Jeroni García (1667). I ho confirma recordant que a les darreries del mes de juny passaren unes sageties sense bandera per davant el port, i en voler obligar-les a identificar-se tirant uns quants trets d'artilleria, totes les peces que tiraren a l'instant caigueren a terra i encara hi eren.

De les obres diu que «...haviendo dado fin al parapeto de la Muralla ha quedado con toda perfección». També exposa la preocupació perquè la Marina resti tancada i es pugui defensar segons havien planejat anteriors governadors, passant el mur unes vint-i-cinc passes endins de la mar, fent un pont llevadís i una torre per allà a prop per a posar-hi guàrdia de nits. Convé fer notar que es tracta de la primera estacada que corregué al llarg del carrer de Montgri i que tenia la Porta de sa Creu, mentre que tal vegada les restes d'una torre trobades recentment dins la mar entre el moll i s'Astilleró podrien correspondre a la que s'esmentava aquí.

Durant la segona meitat del segle XVII es veu que la defensa de la Marina fou una idea de tots els governadors, però cada un l'entenia a la seua manera. Així Pedro Bayarte (1688) escrivia dient que era ben evident que cap dels anteriors havien

complert amb el seu deure referent a la Marina: no era permès donar establiments de cases vora els murs i ells h'havien donat tants i amb tal desordre que en poc temps l'arreal havia crescut de tal manera que era un gran perill per a la fortificació, ja que els enemics podien anar fins al peu dels murs sense que ningú els pogués veure. Concloïa dient que l'únic remei era fer obres molt costoses de defensa per a l'arreal, les quals al mateix temps servirien per a defensar els murs de Vila. Es veu que aleshores no s'havia fet encara el mur de la primera estacada del qual ja parlava el governador Jeroni García l'any 1667.

De les peces d'artilleria que hi havia a Eivissa als darrers anys d'aquest segle, sabem que eren distribuïdes així:

Baluard de Santa Bàrbara: 5 canons, tots ells mirant cap a la mar. Aquest baluard havia de ser el mateix castell, perquè se'n diu que és més alt que tots els altres.

Baluard del Cavaller: 6 canons. És el baluard de Sant Bernat.

Baluard de Sant Jordi: 5 canons

Baluard de Sant Jaume: 6 canons.

Baluard de Sant Pere: 6 canons. És el Portal Nou.

Baluard de Sant Joan: 7 canons

Baluard de Santa Llúcia: 7 canons.

Baluard de Santa Tecla: 5 canons.

De totes aquestes peces d'artilleria es fa constar que són de diferents calibres.

Finalment també sabem que a les torres costaneres hi havia en total 5 peces d'artilleria per aquestes dates.

El present treball s'ha fet resumint molt algunes de les moltes dades del segle XVII que poden trobar-se a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, secció Consell d'Aragó, lligalls 1030-1048.

JOAN MARÍ CARDONA